

Tulevaisuuden koulu

Ellen Keyn kirjasta
„Barnets århundrade“

Suomentanut H. ARINA.

Kustantaja
Vihtori Kosonen, Helsinki.

Helsinki 1908
Vihtori Kososen Kirjapaino.

Ellen Key kutsuu kuvauksiansa tulevaisuuden koulusta vaatimattomasti unelmiksi, ettei luultaisi hänen esiintyvän uudistusohjelmalla.

*

Ensimmäinen unelmani on, että lastentarha on vaihdettava kotiopetukseen.

Epäilemättä on se liike, joka on luonut m. m. Pestalozzi-Fröbeliläiset lastentarhat ja muut sen mukaan muodostetut laitokset, vaikuttanut merkitsevästi parempien opettajattarien kasvattamiseen. Mutta minusta on suuri onnettomuus, että lastenseimiä, tarhakouluja ja tavallista koulua pidetään *ihanne kasvatustiloina*. Naisten julkisista töistä puhuessa väitetään aina, että tämä järjestys vapauttaa äidit lasten hoidosta — ja lapset äitien huonosta hoidosta! — ja antaa äideille tilaisuutta työhön ulkopuolella kotia. Keskitieksi ehdottaa eräs ameriikkalainen naiskirjailija *), että jokaisen pedagogisesti lahjakkaan äidin on hoidettava parvi vieraita lapsia omiensa ohella. Mutta mitä lapset sellaisissa oloissa saavat, sen tietävät erinomaisen hyvin ne lapsi poloiset, jotka ovat kasvaneet sellaisissa kasvatustiloksissa, joissa heidän vanhempansa ovat olleet johta-

*) Ch. Stretton: Women and Economies.

jina, sekä nekin vanhemmat, jotka ovat kärsineet siitä. etteivät silloin ole ennättäneet pitää huolta omistaan.

On kyllä totta, että nykyaikana useille kodin ulkopuolella työskenteleville, velvollisuuksiinsa huonosti perehtyneille äideille, ovat lastenseimi ja lastentarha olleet — ja yhä ovat — pelastuksena. Ja jonkinlainen lastentarha lienee aina hyvä olemassa hätävarana erityisissä olosuhteissa esim. leikkitoverin puutteessa oleville lapsille tai äidin ollessa haluton eli kykenemätö itse kasvatamaan, mikä kykenemättömyys tavallisesti haittaa epätasaisia, heikkoja eli liian raskaita luonteita.

Usein voimme vielä myöntyä Mary Wollstonecraftin lausuntoon, minkä hän sanoi sata vuotta sitten: „että jos tietämättömät äidit eivät vielä ole ruumillisesti murhanneet lapsiaan, tulevat ne tekemään sen henkisesti. Ensimmäisenä kuutena vuotena, jolloin lapsen koko luonteenkehitys määrätään, jätetään ne palvelijain hoitoon, joiden vaikutusvalta sitäpaitsi usein pilataan sillä halveksuvalla tavalla, millä heitä kohdellaan — sitten jätetään lapset koulun huostaan, jonka on taltutettava ne viat, jotka äidin valppaus olisi voinut estää ja joka taltuttaa niitä sellaisilla keinoilla, mitkä vuorostaan ovat perustana kaikenmoisille paheille!“ Mutta vaikka sellaisia tapauksia vielä on niin monta; vaikka kasvatukseen sopimattomia äitiä aina tulee olemaan, olisi ennen aikaista päättää, etteivät useimmat naiset siihen oppisi, jos se vaan pantaisiin naisen kasvatuksen päämääräksi. Yksi tulevaisuuden tehtävistä on luoda uusi polvi kasvatettuja äitejä, jotka vapauttavat lapset Lastentarha-järjestelmästä. Nyt ollaan semmosessa uskossa, että kun lapsia kaksi, kolme vuotiaasta käsi-

tellään laumoissa, kuljetetaan laumoissa, leikitytetään kaavojen mukaan, teetetään niillä työtä kaavojen mukaan, teetetään samoja pieniä typeriä ja tarpeettomia käsitöitä — että siten luodaan ihmisiä, vaikka itse asiassa äkseerataan numeroita! Jos itse on lapsena leikkinyt ja nähnyt sitten muiden pienten lasten leikkivän rannalla eli metsässä, tilavassa lastenkammarissa tai rojuvinnillä, silloin ymmärtää miten monta vertaa arvokkaampi sellainen leikki on — sielun syventäjänä, yritteliäisyyden kiihottajana, mielikuvituksen rikastuttajana — kuin aikuisten järjestämät ja keskeyttämät leikit ja toimet. Nämä opettavat lapsia leikkimään joukoissa — tapa, joka on henkisen alemmuuden merkki — sen sijaan että antaisivat niiden huvitella yksinäisyydessä, ja sitten ne yllyttävät niitä valmistamaan turhanpäiväisiä tuhrauksia ja kuvailemaan, että ne ovat töitä.“ Kasvatuksenhan päinvastoin pitäisi opetta lapsia halveksimaan kaikkia noita mitättömiä turhuuksia, jotka rumontavat elämää ja tekevät sen monimutkaiseksi ja opettaa heitä etsimään suurta yksinkertaista maailmaa. Lastentarhajärjestelmä on päinvastoin erinomainen välikappale luomaan heikkoja, viettelyksille alttiita olennoita ja sitkeitä „laumaihmissiä“.

Jos toistaiseksi vielä eli vastaisuudessa tarvitaan Lastentarha, olkoon se sitten siellä missä lapset ulkona tahi sisällä vapaudessaan kuin kissan tai koiranpennut saavat leikkiä vapaina, itse keksiä, on vaan katsottava että heillä on välineitä sekä leikkitovereita. Antakaa jonkun viisaan naisen istua mailla katsomassa, joka sitten vasta tulee apuun, jos joku pienokaisista yrittää vahingoittaa itseään tai muita; ja joka toisinaan vähän

auttaa, kertoo jonkun sadun, mutta on koko ajan ulko-
naisesti passiivinen, vaikka aktiivinen sisällisesti tarka-
tessaan heidän luonteenpiirteitään ja taipumuksiaan,
jotka ainoastaan tällaisessa vapaassa leikissä paljastu-
vat. Samoin pitäisi äidinkin tarkastella lastensa leikkiä,
heidän tapaansa kohdella leikkitovereitaan, heidän
taipumuksiaan ja siten oppia niin paljon kuin mahdol-
lista sen sijaan, että hän sekoittuu kaikkeen mahdolliseen.
Tämä kestävä, jokapuolinen, rasittava, passiivinen tark-
kaaminen se lopuksi opettaa äidin ymmärtämään jota-
kuinkin lapsiansa; tokkopa toinen olento koskaan koko-
naan tuntene toista, ei silloinkaan, jos on antanut sille
elämän, ei sittenkään vaikka joka päivä antaa elämän
uudestaan saavuttaakseen täydellisen henkisen äitiyden
onnen! On sattuvasti sanottu, että niinkuin lapsen
synnyttäminen on ruumiillisen kypsyyden merkki, on
lapsen kasvatus henkisen kypsyyden merkki. Mutta
psykologisten tietojen puutteen vuoksi jäävät useat
äidit kypsymättömiksi koko iäkseen. Heillä voi olla
mitä parhaat periaatteet, tarkka velvollisuudentunto ja
ovat samalla aivan sokeita ymmärtämään lapsen luonnetta,
oikeita syitä heidän tekoihinsa sekä niitä useita erilaisia
yhdistyksiä, joita eri ominaisuuksiin yhtyy.

Mainitaksemme muutamia paksumpia erehdyksiä,
kutsutaan usein lasta, joka hartaudella tutkii peilistä
omaa kuvaansa, turhamaiseksi; — lasta, joka — joka
pelosta eli ankarasta ymmärtämättömästä sanasta høl-
mistyneenä — ei heti vastaa eli tottele — uppiniskai-
seksi; lasta, joka ei voi selittää pieniä tekoja, semmoisia,
joita isommatkaan eivät aina muista, valehtelijaksi.
Lasta, joka selittää, että hän on paha ja *tahtoo* olla

paha, pidetään röyhkeänä ja paatuneena — vaikka se juuri osoittaa, että sillä on itsetuntemusta ja lujutta, joihin juuri on mainio vedota. Lasta, joka pelkästä ajattelemisesta unohtaa jokapäiväiset pikku asiat, sanotaan ajattelemattomaksi. Ja usein kun lapsi osoittaa todellista itsepäisyyttä elikkä epärehellisyyttä, eli laiskuutta, käsitellään näitä vikoja omintakeisina seisoviksi, vaikka ne usein ovat vaan seurauksia toisesta syvemmällä piilevästä virheestä, jota vastaan olisi hyökättävä eli jostakin hyvästä ominaisuudesta, jota voi vahingoittaa, jos virhettä käsitellään sopimattomasti.

Mutta nekin vanhemmat, joilla olisi enemmän psykologista älyä kuin entisillä äideillä lastensa ymmärtämisessä, eivät voi sitä tehdä, kun nämä pienestä pitäen kuuluvat Lastentarhalle ja koululle. Ymmärtämisen puutteesta johtuvat sitten ne erehdykset, joista usein seuraa syvä juopa lasten ja vanhempain välillä, joka nyt katkeroittaa niin monen kodin: ainoastaan se äiti tai isä, joka kunnioittaen lapsensa yksilöllisyyttä valvoen sitä koko elämän ajan, välttyy vaatimasta ruusupensaasta viinirypäleitä, vaan tyytyy ruusumarjaan! Ellei voi luoda mitään siinä missä ei ole mitään ainetta mistä luoda, niin silloin on tyytyminen kehittämään niitä ominaisuuksia, joita lapsensa luonteessa huomaa; sen tyytymisen ja opetuksen tuo järkevä psykologinen tutkimus. Ja tämä lopettaa monet — lapsille ja vanhemmille yhtä kiusalliset — ponnistukset niihin suuntiin, missä ponnistus jää tuloksetta.

Olen tässä tullut samaan ennen käsittelemääni kysymykseen, että lapsen psykologian jokapäiväinen tutkiminen sen syntymästä asti, sen leikeissä, sen työssä,

sen levossa, se ottaa koko ihmisen. Se on mahdollista sellaiselle henkilölle, jolla on muutamia lapsia; isossa juokossa se on mahdotonta jo siksi, että lapsi silloin enemmän tai vähemmän muuttuu joukon mukaiseksi, joka tietysti vaikeuttaa tutkimusta.

Lastentarha on vaan tehdas, ja se että lapset oppivat „muovailemaan“ sen sijaan että itse mielensä mukaan muodostaisivat savipalliansa, on hyvin kuvaavaa koko ihmis-alun kehitykselle siellä. Tästä tehtaan alakerroksesta viedään sitten nämä epäluonnolliset tekeleet seuraavaan kerrokseen kouluun, ja siitä niitä sitten menee — kaksikymmentä tusinaan!

Tämän joka alalla ilmenevän tusinatyön vastustamisen pitäisi päinvastoin olla koulukasvattajankin päämäärä; jos koetettaisi keksiä niin monta yksilöllistä koulumetoodia kuin mahdollista, niin ehkä tusinaihmiset väheneisivät — yhdeksitoista tusinaan?!

Koska vielä on olemassa suurkaupunkeja, koetettakoon lapsiparkoja auttaa maalaislasten asemaan, jotka itse ympäröivästä maailmasta muodostelevat itselleen leikkikalut ja omissa kotitöissä löytävät oikeita „töitä“, eikä Lastentarhan leikki-„töitä“, joilla ei ole mitään tekemistä oikean elämän kanssa. Viisas äiti eli opettajatar ottaa Lastentarhajärjestelmästä vaan sen verran, että opettaa lapsia huomaamaan luontoa ja kaikkea muuta mikä niitä ympäröi, ja että hän toisinaan yhdistää niiden toimet johonkin hyödylliseen tarkoitukseen, ja niiden huviin jonkin opin. *)

Mutta Fröbelin lause

*) Neiti M. Holmgrenin leikkikoulu Upsalassa on siten onnellisesti muodostellut järjestelmän.

Eläkäämme lasten hyväksi
pitäisi muuttaa sisältörikkaampaan:

Antakaamme lasten elää!

Ja se merkitsee muun muassa, että vapautamme heidät opettelemisen harjoituksesta, metodiikin muodoista, joukon vaikutuksesta niinä vuosina, joina hiljainen, salainen, henkinen sieluntoiminta on yhtä tärkeä kuin itu pellossa! Lastentarhajärjestelmä sitävastoin on sama kuin idun nostaminen lautaselle, jossa se kyllä näyttää sievältä — toistaiseksi!

Saksalaiset sielut voimistellaan univormua varten jo Lastentarhassa, ja ylipäänsä on koulu kaikkialla se, joka toveri ja joukkohenkineen valmistaa tietä yleiselle sydämmettömyydelle. Siten tulee moderni yhteiskunta mukailemaan kaikkien olleiden aikojen rikokset, tulee mukailemaan ne yksityisessä elämässäkin herkkätuntoisten ihmisten kautta. Sillä suuret sydämmettömät lurjukset, jotka määräävät rikksellisen suunnan, eivät koskaan saisi laumoja liikkeelle, elleivät ne juuri olisi *lauma*, joka on opetettu seuraamaan joukkojen lakeja, joukkojen isänmaallisia tunteita, joukko — velvollisuus-käsitteitä. Lapsi oppii olemaan tottelevainen koulua kohtaan, tottelemaan koulua, olemaan uskollinen toverikuntaa kohtaan samoin kuin myöhemmin yliopistoa, osakuntaa, virastoa kohtaan — oppii sen syrjäyttämällä omantuntonsa, oman oikeuskäsityksensä, omat mielihiteensä. Se oppii sietämään, mitä sen oma toveripiiri, sen oma osakunta, sen oma maa rikkoo.

Ja niin sitä syntyy maailmaan Dreyfusjuttuja ja Transvaalsotia!

Jos tahdotaan muodostaa ihmisiä, eikä laumoja, silloin pitää ymmärtää suuren valtiomiehen Steinin kasvatuseritys, joka kuului että „kehittää *kaikkia* niitä tekijöitä, joista ihmisen voima ja arvo riippuvat!“ Ja tämä tapahtuu siten, että aikaisimmasta lapsuudesta opetetaan lapselle oman tahdon vapaus ja vaara, oman tahdon oikeus ja edesvastuu, oman kokemuksen ehdot ja tehtävät — siis kaikki se, jota Lastentarha tietämättään vastustaa ja jota ainoastaan koti voi kehittää. Kasvatuksen korkein määrä on asettaa jokainen yksilö vastakkain omantuntonsa kanssa. Se ei merkitse, ettei sama yksilö voisi tuntea onnea ja tarvetta olla palvelevana osana kokonaisuudessa, ensin kodissa, sitten toveripiirissä, isänmaassa ja vihdoin maailmassa. Ero on vaan se, että toisessa tapauksessa ihminen on elävä solu, joka on mukana eläviä muotoja rakennettaessa, toisessa hän on tiilikivi, jolla rakennetaan!

Mutta Lastentarha on kotia huonompi myöskin tunteen kasvatuksessa ei ainoastaan yksilöjen kehityksessä. Kodin suljetussa, pienessä piirissä voi tunne tulla sydämmelliseksi, siinä voi hellyys kehittyä niiden toimien kautta, joita koti vaati, jotavastoin Lastentarha ja sittemmin koulu vapauttavat lapsen luonnollisista yksityisistä velvollisuuksista asettamalla sijaan toiset, jotka suoritetaan joukossa. Tunteen pintapuoliseksi kehittyminen on se suuri onnettomuus, joka seuraa aikaista kouluun joutumista, samoin kuin liian yksipuolinen kotikasvatus on vaarassa supistaa sitä. Sentähden on kotikasvatus niinä vuosina, joina tunne saa perustuksensa, määräävän suuntaansa, yhtä suuresta arvosta kuin myöhemmin hyvä toverielämä. Kaikki henkinen paraiden metodien mu-

kaan järjestetty kehitys, kaikki sosiaalinen tunne ovat arvottomia, ellei niillä ole pohjana tunteen sivistys. Täytyy olla sydän jossain kohti ruumiissa, jos mieli olla oikea tasapaino päässä. Ja ainoastaan se, joka on oppinut rakastamaan muutamia niin syvästi, että voi antaa henkensä niiden edestä, se vaan voi kauniilla tavalla elää useiden eteen.

*

Mutta minä tahtoisin pikku kotiin koulunkin ei ainoastan Lastentarhan. Siinä voi huolehtia semmoisista asioista, joita yleinen koulu ei voi; siellä voi lasta säästää siltä ravinnolta, jota se ei ole tahtonut eikä tarvitse sinä aikakautena, jona se sille nyt tyrkytetään. Kotikoulussa voi antaa toisen lapsen alottaa myöhemmin, toisen aikasemmin; tyydyttää toisen toimeliaisuuden halua, toisen lukunälkää; huolehtia ruumiillisesta kehityksestä ja todellisuusaistista kotiaskareilla, leikillä, luonnossa liikumisella. Ei pidä ruveta opettamaan ennenkun lapsi itse pyytää kuulla eli tehdä jotakin, johon ainoastaan tietojen avulla voi päästä. Lapsi tulee puolta helpommin oppimaan kymmenen vuotiaana sen mitä se nyt oppii kahdeksan vuotiaana, ja kahdeksan vuotiaana mitä se nyt oppii kuusi vuotiaana, jos se saa ensin kehittää havaintokykyään ja toimintahaluaan. Ja koska koulu ei koskaan voi päästä täydellisesti perille itsekunkin luonteen omituisuuksista ja siis sen mukaan eri tavalla jakaa opetusta, eikä määrätä oikeata aikaa kunkin aineen esille ottamiselle, niin jää kotikoulu, jossa on pieni parvi valituita tovereita, aina opetuksen ihan-

teeksi. Ainoastaan siinä voi ottaa vaarin eri yksilöllisyyksistä, koska siinä ei ensinkään tarvitse välittää tuntijärjestyksestä eikä kursseista, jotka tekevät elävän opetuksen mahdolliseksi. Ne edut, mitä nykyinen koulu tarjoaa kodista edelle, ovat tuskin huomattavat. Koulun „järjestys“, sen „metodi“, sen „järjestelmä“, sen „kuri“ — joita koulun puoltajat ylistävät sen etuina — ovat minun näkökannaltani ihka vikoja. Velvollisuuden täyttämiseen, työhön ja järjestykseen, täsmälliseen toimintaan tottuminen, jotka kaikki kuuluvat terveeseen kasvatukseen, ne voi kotikoulu saavuttaa paljon luonnollisemmilla keinoilla. Toinen koulun kuviteltu etuja on, että lapsi siellä tulee jäseneksi pieneen yhteiskuntaan, joka opettaa sille yhteiskunnallisia velvollisuuksia! Mutta kotihan on se yhteiskunta, jossa lapsi toisinaan oppii auttamisen ja toimeliaisuuden yhteiskunnallisia velvollisuuksia, jotavastoin koulu keinotekoisesti korvaa sen kodin yhteiskuntakasvatuksen, jonka koulu ja kotiläksyt nyt ryöstävät lapselta. Ainoan koulun torjoaman arvokkaan edun — toveriseuran — voi kotikoulu korvata välttämällä toveriseuran vaarat. Ja niillä minä en tarkoita ainoastaan huonoja vaikutuksia, vaan etupäässä joukkotyperryttämistä, sitä vaikutusta, minkä joukon mielipiteiden raskas paino vaikuttaa, se „yleisen mielipiteen“ pelko, ivan pelko, joka perustus lasketaan vaikutuksille herkkinä lapsuusvuosina. Pieninkin poikkeus puvussa, maussa tulee armottoman arvostelun alaiseksi, ja jos laskettaisiin lasten toveritiranniuden vaikuttamat kärsimykset, isot ja pienet, niin *sekin* ennakkoluulo koulun etuisuudesta häviäisi!

Sen lisäksi tulee vielä se, että yhtenäinen kuri

litistää ylhäältä päin henkilöllisyyttä ja toverielämä puristaa joka puolelta. Kaikkiin muodollista turhaan-tarkkuutta vastaan tehtyihin kysymyksiinhän saa vastaukseksi: „Mahdotontahan on antaa lapsen koulussa tehdä sellaista mikä voi käydä päinsä kotona; ajatelkaas jos kaikki lapset rupeisivat koulussa vuolemaan kyniään, eli pyyhkimään sanoja kirjoituksestaan“ . . . minä en jatka! Satoja pikkumaisia sääntöjä „täytyy“ pitää järjestyksen, kurin vuoksi, sanotaan. Ja vaikka säännöt voisikin supistaa neljä kertaa vähemmäksi kuutiosisällykseltään, niin kumminkin tuntuu yhdenmukaisuuden paino parhaassakin koulussa. Kuta myöhemmin, kuta suuremmalla yksilöllisellä vastustusvoimalla itse kukin tulee vastustamaan tätä painoa, sen parempi.

Aikainen kasvatus tarkoittakoon yksilöllisyyden vahvistamista. Kaikki elämäkerrallinen kirjallisuus — meidän oma loisto-kautinen kirjallisuutemme ei suinkaan vähimmin — on melkein yksimielinen todistus siitä, ettei koulun silittävä „yhteiskuntakasvatus“ ala liian varhain! Mutta nyt se alkaa, ja siksi pä yhä useammin saamme tehdä sen havainnon, että „on niin paljo viisaita pieniä lapsukaisia, mutta niin paljon tuhmia aikaihmiä“, kuten Dumas sanoi. Melkein jokainen suuri mies tai nainen, joka on ollut itse ajatteleva ja luovakykyinen on saanut sivistyksensä joko ilman koulua, eli on joutunut sinne myöhään ja suorittanut sen osaksi lyhemmillä ja pitemmillä keskeytyksillä osaksi eri kouluissa. Sattuman, elävän havainnon, oman ainevalinnan kautta on poikkeusihminen saanut sivistyksensä. Goethen kasvatus on ihanteellinen tässä suhteessa, lukuunottamatta vähäisiä turhantarkkuuksia isän puolelta. Äitinsä

työpöydän ääressä tutustuu hän raamattuun; ranskaa hän oppii eräältä teatteri seurueelta; englannin kieltä isän kanssa eräältä kielimestarilta; italiaa, kun hän kuulee sisarta opetettavan; matematiikkaa eräältä talon ystävältä ja Goethe käyttää sitä heti: nuorempana pahvitöihin, vanhempana arkkitehti piirustuksiinsa. Hänen koulukirjoituksensa ovat kirjeiden muodossa erikielisiä eri maihin hajautuneille siskoille *) ja hän tutkii innokkaasti maantietoa matkakertomuksista voidakseen antaa kuvauksilleen paikallisvärityksen! Hän kuljeksii isän keralla, ottaa selkoa eri ammateista, opettelee toimittamaan pieniä tehtäviä j. n. e.

Tähän väitetään, että kaikki ihmisethän eivät ole neroja, ja enemmistö, ne joilta puuttuu erityisiä lahjoja, tarvitsevat koulua! Luullaanko sitten, että yhdysside omituisuuden ja epäsäännöllisen koulunkäynnin välillä on *satunnainen*?! Miten monen omituisuuden silittäminen onkaan koululla syntiluettelossaan? Ja sitäpaitsi niistäkin, joilta puuttuu omituisuutta, on ylläoleva lause todisteena siitä raamatunlauseesta, että jolla vähä on, siltä pitää sekin vähä, mikä hänellä on, otettaman pois: sillä siltä, jolla ei ole kehittynyt persoonallisuus, siltä nutistetaan koulussa sekin vähä, mikä hänellä on!!

Entisajan koulu harvoine aineineen, usein huonoine opettajineen — joiden aikana sai joko vetelehtiä eli telmää — suhteellinen yhteys, joka keskittyi latinan ympärillä, näyttää meistä barbaariselta. Mutta se ei ollut niin vaarallinen persoonallisuudelle kuin nykyinen

*) Tämän onnistuneen muodon kieliopetukselle on nyky-aika ottanut n. s. toverikirjevaihden muodossa.

perinpohjaisine valmistuksineen, huvittavine tuntineen, täydellisine metoodineen, erinomaisine opettajineen, jotka noukkivat oppilaan tieltä kaikki vaivat ja antavat hänelle henkisen ravinnon maukkaasti valmistettuna, voimmepa sanoa valmiiksi purtuna! *Tämä* hyvä koulu se on, joka rasituksellaan panee perustuksen nykyajan hermostumiselle, ja siinä vallitseva henkinen laiskuus perustuksen nykyajan värittömyydelle.

Hiljaisin, tottelevaisin lapsi on paras koululapsi. Nimittäin se, jolla on vähin persoonallisuutta ja joka on värittömin, se on „malli“ — ja niin jo koulussa väännetään arvokäsitteet. Kuta enemmän ruumis ja sielu ovat passiivisia, helposti taipuvia ja vastaanottavia, sen parempi koulun kannalta. Vallattomat, rohkean itsenäiset, yksipuolisesti originellit tulevat aina koulussa marttyyreiksi toimintahalunsa, vastustushalunsa ja „hullutuksiansa“ tähden. Ainoastaan jonkunlaiset kevyet ja rakastettavat, yleisesti lahjakkaat luonteet voivat liukua koulun läpi säilyttäen jotakuinkin omituisuutensa ja saaden samalla todistukseensa hyvät arvosanat ahkeruudessa, käytöksessä ja järjestyksessä!

Nykyajan erinomaiseen kouluun liitetään pieni persoonallisuuden taimi — eli paremmin sanoen heitetään tuulten ja tuiskujen ajeltavaksi, niinkuin pieni kivi rannikolle. Siinä puskee sitä aalto toisensa perästä päivästä päivään, lukukauden toisensa perästä! Läiskis — neljäkymmentäviisi minuuttia uskontoa, läiskis — samanverran historiaa; läiskis — samanverran veistoa; läiskis — samanverran ranskaa; läiskis — samanverran luonnontietoa. Seuraavana päivänä toisia aineita yhtä

pienissä räiskäyksissä! Iltapäivällä kotiläksyjä ja kirjoituksia — tietysti nekin valmistettuja ja hienonnettuina —, jotka sitten korjaillaan sangen tarkasti samoin kuin läksyt kysellään paraimpien metoodien mukaan, ensin kotona äidin kuulusteltua! Tässä laineiden loiskeessa turtuvat sekä oppilaiden että opettajain aivot, sielut tuhmenevat ja typistyvät. Virkeämmätkin opettajat pyörivät vaatimusten ja ennakkoluulojen, ehdottomien „välttämättömyyksien“ ja metoodillisten „periaatteiden“ häkissä. Joku pelastaa sielunsa täydellisellä epäilyksellä. Toiset korottavat pikkumaisuuden autuuden opiksi! Toiset taas herkeämättä harrastavat yksityiskohtien muuttelemista ja käsitlemistä. Mutta kaikki syvempi uudistus — nimittäin kaikki periaatteita, ei metoodia koskeva uudistus — töksähtää aina valtion kannattamaa järjestelmää vastaan; toisaalla ovat edellisen alle alistuvat vanhemmat; toisaalla opettajat, jotka ovat kykenemättömät näkemään järjestelmän seurauksia, ja kaikkialla vallitsee yleinen haluttomuus jyrkkiin parannuksiin!

Koulun — samoin kuin kodin ja yhteiskunnan — tehtävän pitäisi olla elämän kehityksen kohottaminen yhä korkeammalle, voiman ja onnea kohottaminen, kaikkien elämää vähentävien vaikutuksien vastustaminen.

Mutta nykyinen koulu vastustaa tätä päämäärää. Luetellaan koulujen paljoutta, niiden erinomaisia aineksia j. n. e. kansan sivistyksen mitaksi, mutta se on itsensäpetosta! Miten koulussa opetetaan, miten aineita käytetään, mitä aineita siellä harjoitetaan — se muka on mitta. Meidän ruotsalaiset kansakoulunäyttelymme

ovat olleet valkeiksi siveltyjä — eli oikeammin vernis-sattuja! — hautoja, täynnä kuolleitten luita, joista suurimpia ovat katkismukset! *)

*

Lapselle samoin kuin aikuisellekin sopii Goethen määritelmä, että *onni on lahjojemme kehittämisessä*. Ja ne voi kyllä lapsessa pian huomata ja siten panna perustuksen sen onnelle hankkimalla niille tilaisuutta kehittymään. Mutta onhan tavallisiakin yleisinhimillisiä lahjoja, joita on jokaisella normaalilla ihmisellä ja joiden kehittämisestä seuraisi onni, niihin kuuluu esim. muisti, jonka nykyaikainen ihminen melkein on hävittänyt. Max Müller sanoo, että me yhtämittaa seulomme tuhkaa muistimme tuleen, jotavastoin vanhanajan ihmiset jaksoivat pitää muistissa meidän kirjallisuusaarteemme. Näihin lahjoihin kuuluu esim. ajatusvoimakin, ei filosofisessa merkityksessä, vaan yksinkertaisena havain-
tona, johtopäätöksenä ja arvosteluna. Ja kaikista enin

*) Eräs nuori kirjailija Bo Bergman julkaisi viime talvena vilkkaan kuvan, nimeltä *Onnellinen koulu-aika*. Hän sanoo siinä muun muassa: „Me rakennamme koulusalimme terveysterveysten viimeisten vaatimusten mukaan, järjestämme koululääkäreitä verenvähyyttä, vinoselkäisyyttä, likinäköisyyttä, värisokeutta tutkimaan, pidämme taitavimpia korkeimilla arvolauseilla varustettuja opettajia, keksimme uusia metodeja, kirjoitamme uusia oppikirjoja. Mutta näissä uusissa terveellisissä kouluissa jankutetaan yhä sanoja: *anquis, collis, ensis j. n. e.* Henkistä rasitusta parannetaan yhä edelleen nuoralla kulkemisella eli lintin yli juoksemisella“

on nykyajan koulu sortanut tunnetta, yhtä yleisinhimillistä ominaisuutta.

Perin väärä ennakkaluulo on pedagogiikan alalla, että matematiikka ja kielioppi kehittävät järkeä. Se tapahtuu sitten vasta, kun nämä aineet kohoovat korkeammalle asteelle. Mutta ei ole yhtään ihmistä, joka tosisaan väittää, että hänellä — mitä tulee ihmisiin ja luontoon — yhdessä ainoassa johtopäätöksessä, yhdessä ainoassa arvostelussa, olisi ollut välitöntä eli välillistä apua niistä väitteistä ja selviöistä, teorioista ja tehtävistä, säännöistä ja poikkeuksista, joilla lapsuudessa matematiikalla ja kieliopilla aivoja hangattiin. Ja matematiikan tutkijoilta ja kielimiehiltä olen kuullut samoja kerettiläisiä mielipiteitä, joita olen tässä ilmituonnut, ja että siksi matematiikka ja kielioppi, ellei niitä harjoiteta tieteinä, ovat supistettavat mahdollisimman vähään! Jos on taipumusta matematiikkaan, silloin sen tutkiminen tuottaa nautintoa sen lahjan kehittymisen vuoksi; kielillisten lahjojen suhteen on sama asia. Mutta ilman sitä ovat ja jäävät nämä aineet ihan sivistysarvoa vaille, sillä havainto, johtopäätökset ja arvostelu ovat yhtä kehittymättömiä kuin ennen tehtävän suorittamista tai sääntöjen oppimista!

Elämä — luonnon ja ihmisen — se ainoastaan kasvattaa elämää varten. Luonnon ja ihmiselämän tarjoamat elämänmuodot, kauneudet, työtävät, kehityskulut — ne ne antavat luonnontiedon, maantiedon, historian, taiteen ja kirjallisuuden kautta todellista arvoa muistille, opettavat järkeä havaitsemaan, arvostelevaan, tunnetta leimuamaan ja siten lämmöllään sulattamaan eri aineet yhtenäisyydeksi, joka sitten on sivistystä.

Todellisuus — on yhdellä sanalla sanoen se mitä kodin ja koulun on annettava lapsille suurina, rikkaina, lämpiminä virtoina, estämättä niitä metodiikan, järjestelmän, kurssijakojen ja tutkintojen kanavilla!

Joka kerta kun olen lukenut jotakin opetusopillista väittelyä, ovat kauniit sanat „itsetoiminta“, „yksillöllinen kehitys“, „valinnan vapaus“ muistuttaneet minua ihmissyöjien uhrijuhlien musiikista! Sillä sitten kun seuraa niiden käytäntöön paneminen — silloin tulevat ne sovittelut, joita kunkin aineen edustaja tahtoo myöntää, vähäpätöisyydessään naurettaviksi, verrattuina niihin suuriin periaatteisiin, joiden nimessä sovittelu tapahtui. Kun kaikki käy ympäri, uhrataan lapset sittenkin niille sivistysihanteille, opetusopillisille järjestelmille, niille tutkintovaatimuksille, joista ei tahdota millään ehdolla luopua!

Koulun ikuinen synti *lapsia* kohtaan on se, että se alituisesti puhuu *lapsesta!* Esimerkiksi:

Veistolla on muutamia hyviä vaikutuksia lapseen, siis pitää koulusuunnitelmaan asettaa veisto ja kaikkien on päästävä siitä osallisiksi! — Mutta — nyt on olemassa lapsia, joista veisto on yhtä vastenmielinen ja hyödytön pakkoaine kuin latina! Sitä lasta, joka tahtoo vaipua kirjaansa, älköön pakoitettako veistoon yhtä vähän kuin lasta, joka on onnellinen höyläpenkin ääressä, ei saa pakoittaa kirjallisuutta lukemaan!

Kaikki puhe „sopusuhtaisesta“ kasvatuksesta joutaa sinne, minne se kuuluukin, pedagogiseen kyökkitieteseen! Sopusointuinen kehitys on tietysti ihanin tulos ihmisen kasvatuksesta. Sillä siihen kuuluu yksilön sisällisten ominaisuuksien sopusointuisuus, mutta se ei

ole pedagogiikan reseptien mukainen! Se mitä koulun kaulauslaudalla ja sen hakkuunaltaassa saadaan — on ihan muuta.

Yksityisuudistukset eivät merkitse mitään, ellei niillä tarkoiteta sitä suurta mullistusta, joka kukistaa kokonaan nykyisen järjestelmän, niin että siinä ei jää kiveä kiven päälle. Niin, sietäisi tulla pedagogiikan alalle vedenpaisumus, jossa ei Nooakin arkkiin jäisi muuta kun Montaigne, Rousseau, Spencer ja uusi lapsen sielutiedettä koskeva kirjallisuus! Sitten kun arkki pysähtyisi kuivalle maalle, eivät ihmiset enää rakentaisikaan kouluja, vaan perustaisivat sen sijaan viinitarhoja, joissa opettajien tehtävänä olisi „painaa rypäleet lasten huulien tasalle“, sen sijaan kuin nyt annetaan näille sivistyksen mehu sadannesti miedonnettuna!

Koululla on vaan yksi suuri tarkoitus; tehdä itsensä tarpeettomaksi, antaa elämän ja onnen — johon muun muassa kuuluu itsetoiminta — vallita järjestelmien ja kaavojen sijasta.

Ihan „leikkikolusta“ asti on lapsi, niinkuin sanoin, vuoroon vihaisten, vuoroon lempeiden käsien muodosteleva aine! Sillä lempein, näköjään vapainkin metodi vaikuttaa yhdenmukaisuutta päivästä päivään, vuodesta vuoteen harjoitettujen samojen töiden, samojen vaikutelmien, samojen järjestyssääntöjen kautta. Ja kun koulu ei sitäpaitsi koskaan järjestä luokkajakoaan lapsen luonnonlaadun tai taipumusten mukaan, vaan niiden iän ja tietojen mukaan, tulevat toiset tuomituiksi ikävystymään odottaessaan toisia.

Ja ihan ensimmäisessä opetuksessa on käytettävä lapsen kasvattamiseksi sen omaa havaintokykyä ja

itsetoimintaa ja niiden mukaan suunniteltava omat huomionsa.

Jos tämä huomaaminen on ollut syvä, niin silloin ei aseteta mitään yleisiä sääntöjä vaan paljaita yksityisiä. Toinen lapsi sietää lukemista eli urheilua eli käsitöitä aivan eri verran kuin toinen; toiselle ovat museoissa käynnit ja matkat — varsinkin jalkamatkat — sivistyskeinoina sopivammat myöhemmin j. n. e. Ja „välttämätön“ on supistettava niin-vähiin kuin mahdollista. Sillä se mitä ihminen tarvitsee elämässä suoriutuakseen, on sangen vähäistä. Siihen kuuluu sujuva sisäluku, kirjoittamisen taito molemmilla käsillä *) taito osata piirustaa yksinkertaisia esineitä, joten opitaan kuvakirjoitus yhtä hyvin kuin kirjainkirjoituskin, joka taito on aivan riippumaton taiteellisesta lahjasta; mittausopillinen opetus, neljä alkulaskutapaa ja kymmenmurtoluvut; sen verran maantietoa, että kykenee suoriutumaan kartan ja aikataulun avulla; sen verran luonnontietoa, mitä tarvitaan yksinkertaisen terveysopin pohjaksi; ja lopuksi englannin kieltä, koska sillä kielellä tulee paraiten toimeen avaraa maailmaa matkatessa. Tämä on kaikki mitä lapsi tarvitsee, jotta se sitten voi ymmärtää kirjoja ja tulla toimeen elämässä — jos vielä lisäämme siihen taidon osata parsia sukkaa, ommella nappi vaatteeseen ja takoa naula!

Ainoastaan nämä *välttämättömät* olkoot *pakollisena* pohjana myöhemmälle sivistykselle. Korkeampi sivistys olkoon kuin koristeita yksinkertaisella kankaalla.

*) Kirjoituksen opettajattaren Emy Meyerin kautta on tämä terveydelliseltä ja käytännölliseltä kannalta tärkeä reformi otettu muutamiin Tukholman kouluihin.

Ja koristeilla on arvoa vain siksi, että itse on suorittanut ne, eikä ommellut niitä koneella, tehtaassa määrätyn mallin mukaan!

Yllämainittua, kaikille yhteistä pohjaa opetettaessa, annettakoon lasten vaellella vanhan testamentin paimenten matkassa, tutustua kreikkalaisten ja pohjoismaalaisten jumaluussatuihin, sankari ja kansantaruihin ja kansallisuushistoriaan, hauskuudekseen vaan, sen sijaan, että ne nyt tehdään paljaastaan kouluaineiksi!

Tämän pohjaperustuksen perästä jatkakoon tulevaisuuden koulu — joka olkoon yhteinen kaikille — yleissivistystä, mutta se olkoon asetettuna jokaisen yksilön mukaan. Minun uneksimassani koulussa ei tulisi olemaan mitään todistuksia eikä palkinnoita, eikä minkäänlaisia muita „kypsyyskokeita“ kuin keskustelun muodossa suoritettuja. Näissä ei tulisi yksityistiedot määrääviksi, vaan sivistyksen kokonaisuus. „Tarkastajat“ saisivat kulkea nuorten kanssa luontoon, ja siellä tutkia mitä nämä tietävät siitä, ihmisestä, entisajasta ja nykyajasta.

Ja tähän yleissivistykseen vievä opetus kulkekoon ihan päivastaiseen suuntaan kuin nykyajan opetus. Opettaja pakoittakoon omintakeisiin huomioihin; hän kyllä johtakoon kirjojen valitsemista, työtapoja, mutta elköön itse ensin lausuko huomioitaan, mielipiteitään ja tietojaan esitelminä, valmistuksina ja kokeina. Toisinaan hän voi valmistamatta pyytää suullisen tai kirjallisen selityksen ja siten saada selville miten perinpohjin oppilas on perehtynyt aineeseen; joskus, kun hän tietää oppilaan kypsyneeksi siihen, antaa hänelle aineesta yleiskatsauksen, lämmittävän ja herättävän kuvan palkaksi

ominpäin työskentelystä; ja lopuksi oppilaan oman ilmoituksen nojalla kuulustelee näitä. Mutta hänen pääasiallisin työnsä olkoon opettaa oppilasta tulemaan omin voimin toimeen, itse keksimään apukeinot — kirjoista, sanakirjoista, kartoista j. n. e.; itse ponnistelemaan vaikeuksien läpi ja siten saavuttamaan ainoan siveellisen palkinnon vaivoistaan, joka on laajentuneet tiedot, saavutettu voima!

Ei oppilas vielä siitä opi huomioita tekemään, vaikka hän istuukin ja kuuntelee eli katsoo opettajan selitystä eli kokeita; ei hän siitä opi kirjoittamaan, että hänen kirjoituksensa tarkasti korjataan; ei siitä vielä opi jokapäiväisiä tehtäviä, vaikka tarkasti veistää mallisarjan esineet. Itse tutkia, itse etsiä virheet, itse keksiä valmistettavat esineet — eikä tulla muistutetuksi jokaisesta pikkuasiasta, elleivät ne ole kovin silmiinpistäviä — vaan itse etsiä oikea, täydellinen työ ja ilmaismuoto, se on kasvatusta, se on sivistystä! Oppikirjat olkoot henkeä ja elämää, niinkuin parhaat jo ovatkin eli olivat esim. vanhan Jakob Ekelundin aikana, joka teki yleisen historian saduksi. Lukukirjat häviävät ja suuret kirjat, alkuperäiset — mukailtuja, jos niissä on häiritseviä kohtia — asetetaan taas nuorison käsiin. Koulun kirjasto on oleva suurin, kaunein ja tärkein huone ja koulun lainakirjastolla tärkeä tehtävä koko koulun toiminnassa.

Minä kuvailen tulevaisuuden koulun ympärille suuren puutarhan — niinkuin jo monessa koulussa onkin —, joka kehittää kauneusaistia. Koulussa pidetään kukkasia niinkuin kodeissakin, ne kasvatetaan kotona ja niistä asetetaan „ikkunapuutarha“ kouluun, jossa se

talvellakin on joka huoneessa. Se on luonnollisin tapa tehdä yksinkertaisimmat kauneusnautinnot yleiseksi tarpeeksi. Mutta ei suinkaan mitään „opetusta“ kukkien järjestämisessä, niinkuin Saksassa, vaan makua kehitetään siten, että huomautetaan kauneimmin järjestetyistä! Tässä samoin kuin kaikessa muussakin on itsetoiminta tärkein.

Kirjansitomisen, veiston ja muiden toimien niinkuin puutarhanhoidon ja urheilun kautta voi saada tarpeellista ruumiin liikettä, joilla on paljon parempi kasvattava vaikutus kuin kaavamaisella voimistelulla, joka yksitoikkoisella tarkoituksettomuudellaan kiusaa nuorisoa ja jota ei pitäisi harjoittaa muuta kuin sellaisina päivinä, joina ei voi liikkua ulkona! Tietysti voimistelun voi tehdä elävämmäksi yhdistämällä siihen fysiologian ja terveystopin, samoin kun matematiikan saa elävämmäksi yhdistämällä siihen käsityön ja piirustuksen. Mutta ei se milloinkaan voi vastata innostuttavassa työssä liikkumista, ja esi-isämme olivat vanhoja miehiä ilman Lingin systeemiä!

Paitsi puutarhaa, on tulevaisuuden koululla oleva iso sali ja ulkona urheilukenttä tanssia ja ulkoleikkejä varten, jossa lapset — sitten kun heille on opetettu leikit — ominpäinsä leikkivät! Sellaiset leikit, joissa opettaja aina johtaa, tekevät leikin ivaksi!

Eri käsitöiden ja puutarhatyön avulla voi matematiikassa ja luonnontieteissä monessa kohden säästää antamasta valmista, vaan antaa lasten itsensä keksiä. Pänttäämisjärjestyksen mukaan saa lapsi tietää, että siemen itää lämpimässä ja kosteudessa. Kasvattavan järjestelmän mukaan saa lapsi itse kylvää siemenen ja

nähdä mitä sitten tapahtuu! Näin kyllä tehdään jo joissakuissa kouluissa, mutta ainoastaan annetun säännön *todistukseksi*. Se juuri on nykyisen koulun erehdys, että se hauskasti kuvittaa väitteensä, sen sijaan että hankkisi lapselle aikaa ja tilaisuutta itse tehdä päätelmänsä!

Tulevaisuuden koulussa ei tule olemaan ollenkaan luokkahuoneita. Mutta siellä on eri saleja, joissa on runsaasti eri aineita koskevia välineitä ja niiden vieressä työhuoneita, joissa jokaisella on paikkansa, missä tekevät työtä; yhteisiä kuulusteluja pidetään vaan silloin, kun on useampia valmistuneita, jotka haluavat tulla kuulustelluiksi jossakin aineessa, mutta jokainen voi ilmoittautua kuulusteluun erikseenkin, toisista riippumatta.

Joka huone niinkuin koko rakennuskin muodostavat tietysti rakennukselleen ja koristuksineen kauniin kokonaisuuden. Ja taideteokset, joita sitäpaitsi on kaunistuksena, ovat osaksi alkuperäisiä, osaksi mukailtuja ja kopioita kiitetyistä alkuperäisistä teoksista. *)

*) Eräs etevä opettaja huomautti eräässä keskustelussa, että tällä alalla aukeneisi työala monelle taiteilijalle, joilla on kehittynyt tekniikka, mutta joilla puuttuu persoonallinen käsitys, luova mielikuvitus. Koululle on yksi hyvä kopia suuresta teoksesta tärkeämpi kuin kymmenen pientä valokuvaa useista! Ei pidä alottaa sellaisilla taideteoksilla, joita ymmärtääkseen täytyy olla todellinen taiteentuntija. Esimerkiksi Botticellin ja muiden prerafaeliittien teoksista, tuntemattomien herrojen ja rouvien muotokuvista — olkoot ne sitten vaikka Velasquezin eli Frans Halsin, Holbeinin eli Rubensin maa-laamia — välittävät lapset yhtä vähän kuin Hans Sachs, Chaucerin eli Montaignen teoksista alkukielellä! On hankit-

Siten, eikä välittömän opetuksen kautta joko koulussa eli museoissa, on kauneudenaisti herätettävä. Kyllähän se saa tietoja, jota kuljetetaan Lichtwarkin suunnitelman mukaan museoissa! Mutta taiteenrakkaus herää vain siten, että taidetta on ympärillämme ja että rauhassa ja vapaasti saamme sen vaikutusta imeä itseemme. Jos tähän oraaseen tartutaan opetuksella — jolla en tarkoita opettajan omaa sivumennen lausuttua ihailua, vaan muistuttamista ja kyselemistä — silloin samennetaan tämän kirkkaan lähteen vesi! Muistuttaminen se pahimmin särkee omasta keksinnöstä tulevan ilon: kun kaikkea näytellään, herkii itse näkemästä. Taiteessa, kirjallisuudessa, uskonnossa on kaikki opettaminen turha, kunnes nuorukainen valitsee jonkun näistä tieteekseen. Tieto kuolettaa, tunteminen tekee eläväksi. Mutta tunnon juuret ovat hyvin herkäät!

Mitä opettajan johdolla tehtyihin museoissa kulkuihin tulee, on niistä sitten vasta hyötyä, kun lapsi on tehnyt omin päinsä huomioita. Niihin on opettajan annettava aihetta. Kun esim. luetaan Kreikan maata, pyytää hän kuvauksen niistä kreikkalaisista kuvateoksista, joita on museossa; alankomaiden vapaustaistelua

tava taitteellisia kuvia heidän omasta elämästään, työstä, kotielämästä, eläinten elämästä, luonnosta, sekä *tunnetuiden* henkilöiden muotokuvia, uusi taide vanhan sijaan, joka muodostaa luonnollisen sillan taiteen ja lapsen, taiteen ja kansan välillä. Jokin haaveellinen, salaperäinen tunnelma, johon lapsen mielikuviutus voi uneksia ja haaveksia lisää, se miellyttää lasta. Koulun kaunistusta valitessa voisi antaa lasten oman maun määrätä, siten että annettaisiin lasten taideteoksista otetuista valokuvista valita makunsa mukaiset, jotka sitten lahjoitettaisiin heidän koululleen.

lukiessa hollantilaisten tauluista j. n. e. Sitten vasta kun oppilas on käyttänyt omia silmiään ja lausunut omia mielipiteitään, on hänen kokemuksistansa opetuksen avulla hyötyä. Tämä koskee myöskin luonnontieteellisiä, historiallisia ja kansatieteellisiä museoita, joista on hyvin vähän hyötyä lapsilaumalle, elleivät he yksitellen jo ominpäin ole tehneet valmistavia havaintoja.

Koulussa pitää olla niinhyvin paraita alkuperäisiä sekä hyviä käänöksiä kirjallisuuden paraista tuotteista, kuin sellaisia oksia, joista taiteesta huvitettu voi saada tyydykettä. Ylipäänsä on nykyaikainen kirjojen valinta, mikä millekin ijälle „sopii“, hyvin hassu. Sehän on aivan yksilöllistä laatua, eikä sitä voi valita muut kuin lapsi itse. Nuoriso saakoon vapaasti lukea suurta kirjallisuutta, se on välttämätön ehto sen terveelle kehitykselle. Liian aikaseen käsiinsä joutuneihin kirjoihin tuntee lapsi haluttomuutta. Jos se kymmenen vuotiaana uppoutuu Faustiin — minä tiedän sellaisia tapauksia — silloin lapselle tulee kymmenvuotiaana elämäkäsitys, joka ei suinkaan estä häntä kaksikymmenvuotiaana omistamasta uutta katsantokantaa ja kolmekymmen, neljäkymmenvuotiaana vielä uutta! Mitä „vaarallisuuteen“ tulee, ei niitä ole lapselle ollenkaan suuressa kirjallisuudessa. Sen raittiit tunteet jäävät aivan koskemattomiksi sellaisesta, mikä kiihoittaa vanhempaa. Ja kehityskautenakin ei heillä ensinkään ole niin suurta vaaraa suurten henkien avonaisesti esittämistä luonnollisista asioista, kuin romaaneista — sekä englantilaisten neitosten että ranskalaisten! — jotka likaavat mielikuvituksen, väärentävät todellisuuden ja pilaavat maun!

Ei lastakaan voi pitää tietämättömydessä, ja raa'asti eli peitetysti likanen vaikuttaa pahemmin sellaiseen luonteeseen, joka ei ole saanut kasvattajansa kautta vaikutteita suuresta kirjallisuudesta ja taiteesta, eikä rakkautta luonnollisuuden yksinkertaiseen vakaavuuteen.

Peitleminen sen sijaan viettelee ja raaistaa. Tällä tavalla vahingoitetuille on raamattukin yhtä ärsyttävä kuin jotkut „aarilaiset aamu unet!“ Luonnollisuuden tyynelle tunteelle perustuu oikea viattomuus. Ja oikea viattomuus tekee elämän yhtähyvin kuin taiteen ja kirjallisuudenkin suureksi ja terveeksi.

Osata nähdä hyvin — luonnon, ihmisten ja taiteen maailmoissa — ja osata lukea hyvin, siinä on kaksi määrää, joihin sekä kodin että koulun kasvatuksen on pyrittävä. Kun lapsi osaa nämä, silloin hän voi opetella kaiken muun itse. *)

*

*) Voi melkein sanoa, että lukuhalun kasvaminen on suorassa suhteessa lukuajan lyhyteen! Tähän on erinomaisena esimerkkinä *Tukholman työväen lainakirjasto*, jossa on noin 7,500 nidettä ja josta viimeisten tilastollisten tietojen mukaan on tehty 31—32,000 lainausta vuodessa! Ammatti-kirjallisuutta lainataan yhä enemmän, lepoetkinään tutkii työmies luonnontieteitä, matematiikkaa j. n. e. Kirjaston menestys riippuu osaksi siitäkin, ettei mikään yläluokkakomento ole valvomassa työmiehille „sopivaa“ kirjallisuutta, vaan että työväki valikoi sen itse, ja siitä että työväen henkinen nälkä ei ole tullut sammutetuksi *edeltäpäin!*

Eräs nuori työläistytö, joka ei ollut saanut koulusivistystä, kirjoitti äskettäin: Miten paljon ne ovatkaan kadotta-

Uneksimassani koulussa — yllä selitetylle perustukselle rakennetussa — vallitsee täydellinen vapaus aineiden valinnassa. Koulu sisältää ne kaikki, kuten hyvä ruokalista eri lajit, mutta se ei niitä tyrkytä. Paitsi englanninkieltä, opetetaan koulussa vielä saksaa ja ranskaa; luonnontieteitä ja matematiikkaa, historiaa ja maantietoa. Äidinkieltä harjoitetaan ahkerasti puhumalla, lukemalla ja kirjoittamalla; mutta tälle asteelle tarpeeton kielioppi kuuluu tieteelliseen tutkimukseen, ei yleiseen sivistykseen. Ja vierasten kielten kielioppia luetaan vaan sen verran, mitä tarvitaan kirjallisuuden omistamiseen, joka on oleva yleissivistyksen päämäärä, jota vastoin niiden, jotka aikovat oppia puhumaan ja kirjoittamaan kieliä, täytyy hankkia tämä taito myöhemmällä asteella. Ne, jotka tuntevat kirjallisuuden, oppivat pian muun. Kirjallisuutta tunteva kirjoittaa esim. kieli-
virheineen paremman kirjeen vieraalla kielellä kuin kieliopin taitava ilman virheitä. Sitten kun lapsi on puhumisella oppinut sen verran, että hän ymmärtää helppoa kirjaa, on hänen sanakirjan avulla luettava kirja toisensa jälkeen ja tehtävä luetusta selvä suulli-

neet nuo, jotka nuoruudessaan ovat saaneet ahmia itseensä kaikenmoista kotitarpeeksi; koko tuon kultaisen, rehoittavan nuoruuden ajan, jonka minä olen saanut vapaasti tutkia elämää, vapaasti saanut valita. En ole tarvinnut kieltäytyä siitä siksi, että lauselmien päähänpänttäminen olisi ollut esteenä; olen elänyt, kärsinyt, rakastanut, kasvanut kuin vapaa ihminen; olen monesta asiasta tietämätön, mutta minä en ole niinkuin kutistunut ylioppilas, jolla on vallassaan kielen muoto, mutta ei sen kirjallista rikkautta, enkä niinkuin se, joka muotojen vuoksi on uhrannut parhaan kehitysaikansa, nuoruutensa!

sesti. Siten saadaan alku kirjallisuuden tuntemiselle — eikä kirjallisuushistorian valmiista arvosteluista. Sekä kotimaisessa että ulkomaisessa kirjallisuudessa on nuoriso vietävä itse asian eikä niinkuin nyt kuvan luo, meren eikä niinkuin nyt vesijohdon luo. Samalla kun opettaja ohjaa kieliopinnoita, koettaa hän auttaa oppilasta valitsemaan viisaasti kirjat, jos mahdollista toisten aineiden mukaisesti. Hän suosittaa esim. sellaista kirjallisuutta, jolla on yhteyttä historiallisen, luonnontieteellisen eli maantieteellisen kirjallisuuden kanssa. Toisinaan pitää opettaja yleiskatsauksen, luennon eli innostuttaa oppilaan lukemaan ääneen jonkun rakkaan runon. Mutta kaikki runoilijain murhat — nimittäin heidän teostensa värsyttäin ja luokkittain lukeminen — ovat kielletyt.

Koska lapsuus on paras kielten oppimisen aika, on niiden, joiden vanhemmat ja opettajat yhdessä ovat päättäneet lukemaan kieliä, pari vuotta luettava englannin kieltä, sitten pari vuotta ranskaa ja sitten pari vuotta saksaa — eli päinvastoin — niin että jotakuta kieltä luetaan aina rinnan muiden aineiden kanssa, mutta ei koskaan kolmea kieltä yhtä aikaa. Kieltä voi paraiten oppia siten, että antautuu siihen pariksi vuodeksi.

Ne, jotka haluavat jatkaa piirustusta eli oppia jotakin ammattia, voivat oppia sitä jonkun pääaineen yhteydessä. Yhteislaulua on myöskin harjoitettava pitkän vuotta, sekä ulkona että sisällä, mutta vaan tunteiden ilmaisijana, ei musikaalisten lahjojen kehittäjänä, vaikka laulu voi kyllä ilmaista musikaalisia taipumuksia.

Mitä pääaineisiin — historiaan, maantietoon, luonnontieteisiin ja matematiikkaan — tulee, ei niitä ole

harjoitettava yht'aikaa. Se se on nykyisen järjestelmän suurin vika, että aineita on paljon ja ne paloitellaan pieniin osiin. Se on räökkäystä ja vaikuttaa kiduttavasti lahjakkaisiin, joilta vuosi vuodelta laimenee opinhalu, initsiatiivi, itsetoiminta, elämänilo ja jotka tulevat pintapuolisiksi siksi, etteivät koskaan saa huoahtaa, eivät koskaan syventyä, vaan viskellä kirjoja läksyjen ja kirjoitusten tähden.

Talvella esim. luetan minun uneksimassani koulussa matematiikkaa, se sopii niin hyvin kirkkaaseen ja kylmään talvi-ilmaan! Mutta syksyn kevään tutkitaan päivät päästään luontoa ulkona, ei joka alaa eri tieteenä, vaan maantiedon, kasviopin ja eläinopin tiedot yhdistetään yhteen. Kun oppilaat ensin ovat elävästä luonnosta oppineet yksityiskohdat, saavat he sitten elävästä oppikirjasta ylipuitteisen kuvan siitä mitä aisteillaan ovat oppineet, eli saavat itse — sadepäivinä! — tehdä kirjallisen ja piirustuksilla täydennetyn selostelun. Ei se ole yleissivistystä, jos tietää heteiden ja emien luvun joistakuista sadoista kukista eli osaa luurangon. Mutta yleissivistystä on osata seurata elämän ja kehityksen lakeja meitä ympäröivässä luonnossa; osata itse huomata ja yhdistää ilmiöitä niissä; se vaikuttaa tuntoon ja mielikuvitukseen sekä ajatukseen ja luonteeseen. Viimeisenä renkaana kehityssarjassa on ihminen. Ja sen oppiminen, fysiologian ja terveystieteen kannalta olisi oleva viimeinen, ellei lapsen psykologia vaatisi, että ne aineet, jotka ovat pohjana elimellisen luonnon tuntemiselle, nimitt. fysiikka ja kemia, tulisivat viimeiseksi.

Luonnontieteissä on hylättävä se vanha tapa, että

uusitaan samat asiat laajemmassa muodossa. Samoin on annettava lapsen toisina aikoina syventyä historiaan eli maantietoon ja sitten taas jätettävä ne kokonaan. Nuo ijankaikkiset jauhamiset, kertaukset, takomiset — joiden yhteisenä päämääränä on tutkinto — häviävät kun tutkintokin häviää. Tullaan *käyttämään*, ei ainoastaan myöntämään sitä kokemusta, että pari kuukautta tutkinnon perästä ovat kaikki pienet yksityisseikat haihtuneet mielestä ja että useimmat korkeasti sivistyneet ihmiset eivät tiedä hölynpölyä niistä yksityisseikoista, joita heille opetettiin koulussa, vaikka kokonaisvaikutus on muodostanut heidän sieluaan ja sydäntään, heidän tahtoaan ja luonnettaan. Kuulustetut eivät tule koskemaan yksityiskohtia — vuosilukuja, sivujokia, kieliopin sääntöjä, kemian kaavoja j. n. e. — vaan kokonaisuuden ymmärtämistä.

Minun haaveksimassani koulussa voi esim. historiasta huvitettu käyttää talvikuukaudet sen lukemiseen, vaikka toiset lukevat matematiikkaa eli maantietoa. Keväällä voivat sekä historian että maantiedon lukijat seurata mukana tutkimusretkille, tarvitsematta ottaa osaa muuten kuin kuuntelijoina, sillä aikaa kun „luonnontieteilijät“ kokeilevat, piirustelevat, „tirailevat“ ja opiskelevat. Joku parvi voi esim. maantiedon opiskelun kautta saada sillan luontoon toiselta puolen ja ihmiseen toisaalta, josta on seurauksena, että se seuraavana vuonna haluaa opiskella historiaa talvella ja luonnontietoa keväällä ja syksyllä. Tässä voimme vaan viitata niitä monia sovituksia, joita opettajat, vanhemmat ja oppilaat yhdessä asettelevat. Lopputulos tulee olemaan, että oppilas kerrallaan lukee vaan paria ainetta ja sitten kun hän

näistä aineista on saanut kaiken sen mehun, minkä hän pystyy saamaan, pannaan nämä aineet syrjään, otettavaksi esille sitten kun joku haluaa tutkia jotakin eri ainetta pitemmälle. Nykyisissä kouluissa vallitsevan aineiden hajoituksen sijaan, joka särkee mielenkiinnon ja voimat, tulee keskittyminen uuden koulun päätehtäväksi. Historia voi silloin — kun sodat supistetaan siinä yhtä vähin kuin sivistyshistoria *nyt!* — tosiaankin olla se mikä sen pitääkin olla: ihmisen kehityksen historia. Se tulee kertomaan kansallisuuksista ja yhteiskuntaopin suurista piirteistä; taloudellisten määrääjien vaikutuksista; suurien persoonallisuuksien elämästä; kirkosta, taiteesta ja kirjallisuudesta. Luonnontiedettä ja matematiikkaa lukiessa kerrotaan etevimmistä tiedemiehistä ja keksijöistä. Maantieto avaa näköaloja melkein kaikille aloille ja saatujen kokemusten nojalla on hyvä syy tehdä tämä aine kaiken opetuksen keskukseksi.

*

Nykyisen koulun tulokset — mitkä ne ovat? Kulutetut aivot, heikot hermot, tapettu yksilöllisyys, herpautunut initsiativi, tylsynyt katse ympäröivää luontoa huomaamaan; tukahdutettu ihanteellisuus siinä kuumemaisessa kiireessä, millä „virkojakin“ tavoitellaan, joiden „vuoroa“ pojat tutkivat valtiokalenterista ja tytöt mahdollisuutta kuta pikemmin päästä eläkettä nauttimaan — jossa kilpajuoksussa, sekä vanhemmat että lapset pitävät yhtä vuotta suurena onnettomuutena! Kun tutkinnot ovat ohi, ja joitakuuta vuosia kuluu, silloin herää, parhaassa tapauksessa, halu käydä elävämmiin perin pohjin läpi kaikki

aineet. Useimmat ovat nyt siinä surkeassa tilassa, että tuskin voivat lukea yhtä sanomalehteä niin, että siitä jää jotakin mieleen ja ne, jotka ymmärtävät vieraskielistä kirjaa — johon lukemattomat tunnit on uhrattu — ovat harvinaisia poikkeuksia, ellei koti ole auttanut koulun kieliopetusta. Kykenemättömyys omintakeiseen huomaamiseen, selville saamiseen ja johtopäätöksien tekemiseen tulee koulun valmistusjärjestelmän tähden — jota vielä tukee äidin kuulustelu kotona — yhä silmiinpistävämmäksi. Karl Key sanoi jo Karoliinilaisesta opistosta saamansa kokemuksen perusteella, että oppilaat tulevat jo koulussa kykenemättömiksi näkemään, ajattelemaan ja työtä tekemään, Samallaisen tapauksen kuulin äskettäin erästä Tukholman virastosta, jossa kauniit todistukset saaneet nuoret herrat olivat aivan saamattomia panemaan osoittamiaan tietoja käyttöön. *)

Järjestelmä ei siis palvele edes *omaa* toisarvoista tarkoitustaan, samalla kun se vastustaa kaikkia korkeampia ihmisen olemisen tarkoituksia!!

*) Eräs ranskalainen kertoo omasta maastaan samaa. Jos, sanoo hän, oppilaat koulusta päästyään todellakin *osaisivat* jotakin esim. puhua jotakin kieltä, käyttää käytännöllisesti hyödyksensä jotakin opin alaa, silloin saisi muuttaa sekä opetustavat että opettajasivistyksen, sillä ei miesmuistiin ole nähty koulun käyntyttä oppilasta, joka olisi osannut sujuvasti puhua yhtä ainoata vierasta kieltä, joko elävätä tai kuolutta, ellei hän ole saanut apua koulun ulkopuolelta; ei ikinä ole nähty korkeammilla asteilla olevan koulupojan kykenevän tutkimaan käsikirjoja osoittamalla siinä vähintäkään arvostelukyvyn merkkiä ja minä luulen olevani oikeassa sanoessani, että ainoastaan matemaattisia aineita luetaan järkipärisesti.

Tämä kokemus tulee olemaan sen kukistus —
muutamien satojen vuosien perästä?

Ehkä sitten nousevat nämä haaveksitut koulut, joissa nuoret etupäässä oppivat näkemään ja rakastamaan elämää, ja joissa heidän omia voimiaan hoidetaan elämän parhaina lahjoina. Ollessaan yhteydessä kaiken säätyisten lasten kanssa saa yläluokka — jos sitä silloin enää on olemassa? — tarpeellisen „varjostuksen“, sen „vakavuuden“, jota jo Almqvist sanoi siltä puuttuvan, alaluokka taas sen „valkeuden“, sen yleissivistyksen, joka siltä puuttuu. Näiden yhteisten koulujen kautta edistetään säätyvaihtoa, josta Torsten Rudensköld on lausunut niin viisaita sanoja, sitä, jonka kautta mökinpoika ja kreivin poika vaihtavat paikkoja, kun luonto on tehnyt jälkimäisen soveliaaksi talliin, mutta edellisen valtioelämään! Näiden koulujen aikana saa maalaislapsi aina kasvaa maalla tarvitsematta lähteä hakemaan suurkaupungista sivistystään — jos suurkaupunkeja silloin enää onkaan? Ja lopuksi saavat pojat ja tytöt siellä nauttia kaikkia yhteiskasvatuksen etuja, ilman että kummankaan erikoisia taipumuksia sorretaan yhteisten tutkintojen yhdenmukaisella painolla.

Sitten kun lapsia on ympäri maata opetettu sellaisissa todellisissa yhteiskouluissa noin 15 vuoden ikään, toisia enemmän aivoja vaivaamalla, toisia käsitöillä, alkavat sovelluttamiskoulut: klassilliset koulut, matemaattiset, yhteiskunnalliset eli kaunotieteelliset koulut; eri koulut taiteita, käsitöitä, eri ammatteja ja virkoja varten: monenlaisia kouluja, eri periaatteisia ja eri työtävoilla, kouluja, jotka tuottavat monenlaisia erilaisia sivistysmuotoja ja yksilöllisyyksiä. Ja silloin kasvat

tuottaa ei kuten nyt muotoa jumaloivia orjasieluja tai kaikkia muotoja vihaavia kapinoitsijoita, vaan henkisesti ja aineellisesti sivistyneitä, — tiede keksijänä ja taiteellinen luominen elämäntaitona — terveitä, persoonallisia voimia; se kehittää rohkeutta ja kykyä löytämään uusia tieteellisiä muotoja, ajattelemaan nuoria ajatuksia, tekemään rohkeita tekoja. Ja valmiiksi sivistyneet ihmiset tulevat rikastuttamaan sivistyskulkua omalla valinnalla, omilla kokemuksilla, omalla toiminnalla, omalla vaivannäöllä, jonka jo koulussa ja kotona oppivat.

Tulevaisuuden koulussa ei ole ollenkaan tuskaa „tulla joksikin.“ Koulun suuri, rauhaisa tunnelma tulee painamaan nuorisoon sen varmuuden, että ihmisen paras ominaisuus ei ole vaikutukset vaan olento. Vaikka lause *gemeine Naturen zahlen mit dem was sie thun, edle mit dem was sie sind* *) kuuluukin kovalta, niin on siinä kuitenkin syvä totuus, joka on unohdettu käytännöllisyyden ja naisen vuosisadalla — mutta joka taas on muistettava mietiskelyn ja lapsen vuosisadalla.

Ehkä tulemme käytännöllisenkin työn alalla siihen, että — koneiden suorittaessa ne työt, joihin ei luovan työn ilo sisälly, — käsityöt tulevat taas tekijöiksi ihmisen onneen! Silloin saamme elää toisen renessanssi ajan: samojen ilojen uusiutumisen, joita vanhan ajan ihmiset tunsivat, kun taidokkaasti valmistettu hela, korea kangas, kaunis kaiverrus valmistui heidän käsissään. Tässäkin suhteessa johtaa koulun nykyinen järjestelmä tehdasmaiseen turhuuksien valmistamiseen, mutta ei minkään ammatin osaamiseen eikä rakastamiseen, ei sellaiseen

*) Suomeksi: tavalliset ihmiset maksavat työllään, jalot luonteet olennollaan.

rakkauteen ja tietoihin, joista taiteen suurimpina aikoina kohosi taituruus elimellisesti.

*

Sitten vasta kun myönnämme, että nykyinen järjestelmä heikontaa joka alalla lapsen keskittämis, yhdistämis ja voimain kehitys mahdollisuutta, sitten vasta kun ymmärrämme, että parhaassa tapauksessa esittää loppu-tutkinto heidät pienoiskokoisina ensyklopedioina (yleis-tieteinä), jotka sisältävät kaikkia tähän astisia ihmiskunnan viisauksia; sitten vasta kun tätä heretään kutsumasta „sopusuhtaiseksi kehitykseksi“ — sitten vasta tullaan myöntämään, että koulu ei voi eikä saa olla muuta kuin valmistus nuorille itse jatkamaan sivistys-työtään läpi koko elämän. Ja sitten vasta koulusta tulee se laitos, joka kasvattaa elämää varten, eikä niinkuin nyt — parhaimmassakin tapauksessa — köyhdyttää elämää varten. Sitten vasta voi jokainen tulla oikeaan arvoonsa: opinhaluinen yhtä hyvin kuin opinhaluton; se, joka etupäässä tarvitsee kirjoja niinkuin se, joka etupäässä tarvitsee silmän ja käden harjoitusta; tietopuolisilla lahjoilla varustettu yhtä hyvin kuin käytännöllisillä lahjoilla varustettu; realistisesti yhtähyvin kuin idealisti. Kun jokainen saa vapaasti tehdä mitä paraiten kykenee, silloin hän usein viehättyy koettamaan toistenkin töitä. Siten yksipuolisuus luonnollisesti häviää, mutta sitä ei niinkuin nyt armottomasti litistetä „sopusuhtaisen sivistysihanteen“ jyrällä!

Tulevaisuuden kouluihin sietää olla uudet opettajatkin. Entinen patentti kasvatusoppi saa väistyä yksilöllisen tieltä ja ainoastaan se, jonka luonne ja itsekasvatus ovat tehneet kykeneväksi leikkimään lasten kanssa. elämään lasten kanssa, oppimaan lapsilta, voi päästä kouluun, jossa hän itse muodostelee persoonallista „opetustapaansa“. Ja nämä pääsevät opettajiksi vasta yhden koetusvuoden kuluttua, jonka perästä koelautakunta — joka on seurannut opetusta koko vuoden — sekä myöskin lapset lausuvat arvostelunsa! Viimemainitulle ei voi panna ehdotonta arvoa, mutta kuitenkin suuri arvo, sillä lapsen vaisto keksii parhaan ihmeteltävällä tarkkuudella.

No ja mikä on lapselle paras? Goethe on vastannut:

Höchstes Glück der Erdenkinder

Ist nur die Persönlichkeit)*

Vaikka nykyään kehutaan „objektiivisuutta“ opetuksessa, niin jokainen suuri kasvattaja on vaikuttanut juuri „subjektiivisuudellaan“. Opettaja olkoon totuudenmukainen, niin että hän ei vänkää vastahakoista todistusta mielipiteitensä todistajaksi! Mutta muuten: kuta subjektiivisempi sen parempi, kuta täydellisemmin ja rikkaammin hän ilmaisee lapsille omien kokemustensa mehut ja voiman, katsantokantansa, omituisuutensa, sitä enemmän hän edistää heidän todellista kehitystään, sillä edellytyksellä, että hän ei tyrkytä heille ajatuksiaan erehtymättöminä vaan jättää oppilaille valitsemisen varan niinkuin muussakin. Vanhat suurmiehemme —

*) Suomeksi: Ihmislasten suurin onni on persoonallisuus.

esim. Olaus Petri, Dalin, Lagerbring — eivät tienneet mitään „objektiivisesta“ historiankirjoittamisesta! He puolustavat teoksissaan mielipiteitään, heillä on elämän katsantokanta ja he tahtovat auttaa sitä teoksillaan! Ja nämä teokset ovat vielä tänäkin päivänä tuoreita siksi, että niissä kohtaamme elävän hengen, joka rakasti ja vihasi, kun meidän aikamme historioitsijat ovat niin objektiivisia, että niiden teoksien ääressä torkkuu — ihailusta vaiko uneliaisuudesta, jätän sanomatta!

Haaveksimani koulun sekä mies- että nais opettajilla on lyhyt työpäivä, täydellinen lepo ja iso palkka — joka tekee mahdolliseksi jatkuvan kehityksen — ja korkeintaan kahdenkymmenen vuoden palvelusaika. Sen perästä he kuuluvat vanhemmista ja opettajista kokoonpantuun kouluneuvostoon, eli tulevat koetarkastajiksi. Ja nämä kokeet — niinkuin yllä mainittiin — tapahtuvat siten, että jokainen tarkastaja korkeintaan viiden oppilaan kanssa viettää yhden kesän joko kotimaassa tai ulkomailla. Heidän parissaan eläessään pääsee hän perille heidän sivistysmäärästään, silloin hän voi ohjata heitä uran valinnassa; ja sookratesmaisena elämänviisauden opettamisella korvata nuorille rippikouluopetuksen, jota toivoakseni ei enää silloin pidetä, jonka psykologinen arvo ei riipu siitä mitä opetetaan, vaan pääasia on mielen valmistus elämän vakaviin kysymyksiin ja tehtäviin, herätystä siveelliseen itsekehitykseen, joka on niin tärkeä juuri lapsuuden ja nuoruuden välikautena. Silloin on sellaisen viisaan miehen tai naisen, joka on säilyttänyt nuorekkuutensa, niin että hän ymmärtää nuorison ilot ja surut, sen leikin ja toden, sen unelmat ja aavistukset, sen viat ja vaarat, oltava johtaja, joka vaan

antaa kainoja viitauksia siitä, miten nuorten on asetettava omat melodiansa soittokoneille elämän suuressa orkesterissa!

*

Minun kouluni ei voi alkaa niinkauan kun valtio uhraa suurimmat uhrinsa sotalaitokselle. Vasta kun tästä on päästy, tullaan huomaamaan, että kallein koulu-suunnitelma tulee — halvimmaksi! Sillä silloin ruvetaan älyämään, että vahvat ihmismäiset aivot ja sydän ovat yhteiskunnan paras omaisuus!

Tämä ei siis ole — niinkuin jo olen sanonut, suunniteltu nykyisyyttä varten, vaan tulevaisuuden unelma.

Mutta unethan ovat ainoat todelliset meidän kummallisena aikanamme!

